

„נייטו“ אמרו הרוסים, „אתם מתערבים

חוק. הדגש על השפה הרוסית — שעה שרוסיה היתה רק ארץ-מעבר — היה זה רמז הראשון על מטרת החומר הזה.

★ ★ ★

זכר משפט הרופאים

רמועד שנקבע, במוצאי-שבת, התיכונה המשלחת בנמלה-תעופה לוד, מי שם סמה לנקודה הראשונה במסעה: איסטנבול. אילו היה למישהו מחברי המשלחת טרגיזיסטור, ואילו היה מגלה עניין דוקא בשידורי קול ציון לגולה, היה שומע דברים מעניינים מאוד. התנה זה שידרה ברוסית, ברומנית ובאידיש תוכנית מיוחדת לקראת מסע המשלחת להלסינקי. במיוחד התעקב השדרן על פרטי המסלול שלה. הוא ציין באיזה יום יהיו הישראלים בתחנות-הרכבת המסויימת שבין איסטנבול להלסינקי. הי מטרה הברורה: לעודד את היהודים לאורך הדרך לצאת בהמוניהם לקבל את פני המשלחת הישראלית.

רוב ארצות הגוש הקומוניסטי: בולגריה, רומניה, ברית-המועצות, פולין. על כן, אם היה ברצון המשלחת לחלק חומר בארצות אלה, חייבת היתה להתחשב גם ברגשת המארחים הקומוניסטיים. ביחוד: רגשות הממשלה הסובייטית, שכבר בהחלטה את דעה בפסטיבאל מוסקבה.

★ ★ ★

בני הקיבוצים והתפלגות

בן הרגע הראשון נמצא מי שהתנדב לכל הקשור בחומר שנועד לחלוקה. מוניה אברהמי, חבר הנהלת המשלחת מטעם אחרות-העבודה, אמר: „לא צריך לדאוג להכנת החומר. יש מי שיספק אותו ויממן את הדפסתו.“ לא היתה כל סיבה לחשוד במוניה, צופה לשעבר, חבר קיבוץ מעגן מיכאל ומרכז הנוער העובד, היושב בבניין התעודה-הפועל של ההסתדרות. איש מחבריו בהנהלה לא ידע כי לצורך נסיעה זו הוטל על מוניה הנמרץ תפקיד נוסף, סודי. תפקיד שרק

על המשלחת שלנו לא נדבר, מטעמי בטחון.“ כך כתב לפני חודש (העונת הזה 1303) חבר המשלחת הישראלית לפסטיבאל הנוער בהלסינקי, שי יאיר את פעילות שרותי הבטחון של המשלחות השונות.

במודים אלה, וקצא יהודי במשלחת הישראלית — ומטעמים רבים. כי מה שי נרקם סביב המשלחת חרג בהרבה ממסגרת של טיול ידיותי או של מיפגן נוער עולמי. כי על מסע 100 הנציגים הישראליים לפסטיבאל הלסינקי הורכבה אחת הפרשיות החמורות של המדיניות הישראית.

בעצם, נכון יותר לדבר על מסע של 50 נציגים ישראלים. כי הפרשה נוגעת למחצית המשלחת בלבד — היא המחצית הישראלית-העובדת, שהורכבה מחברי מפ"כ וי אחרות-העבודה. כבר ביום הראשון בו החלו

פרובוקציה

כאן חובה להזכיר שתי הזדמנויות קודמות, בהן הפגינו יהודי ברית-המועצות אהרה המונית לנציגי ישראל. בפעם הראשונה היה זה ב-1948, כאשר הגיעה גולדה מאיר למוסקבה, כשגרירתה הראשונה של מדינת ישראל העצמאית. המדינה החדשה נהנתה אז מתמיכת הרוסים בזירה הבינלאומית, ואף אספקת הנשק מצ'כיה נעשתה בפקודת הרוסים. על כן הרשו לעצמם המדינאים הישראליים לגלות ריגשי חיבה ל-שגרירה מירושלים.

הפגנה זו באה כמהלומה בלתי-נעימה לשלטונות הסובייטיים. אחרי שני דורות, בהם התגבש הרושם כי נפתרה בעיית היהודים שם, החלו לפתע מדברים על נאמנות כפולה. בימי הטיור הסטאליני, היתה התגובה עקובה-מדם: מעצרים, משפטי סלאן סקי ואורן בציכיה, ומשפט הרופאים במוסקבה — שהסתכמו בהוצאות-להורג מלוחות פירסומת אטי-יהודית הריפה.

הפגנת-האהדה הספונטאנית השניה פרצה ביולי 1957, בעת פסטיבאל הנוער במוסקבה. רבבות יהודים הצטופפו סביב המשלחת הישראלית, הזילו דמעות, ניסו לדבר עברית או אידיש, חטפו כל מיסת-גידור כתר עברית, התייחסו לסמל הישראלי או לסיגריה מישראל כאל כלי-קודש. המשטרה הסובייטית, שלא חלמה כי תיתכן הפגנה כזו למדינה שכבר היתה עוינת-רשמית — פחות משנה אחרי מיבצע סיני — לא יכלה לעשות דבר.

רק כעבור חודש הגיבו הרוסים. אליהו

בשליבים המאחרים של הנסיעה עמדו חברי ריו על טיבו. נציגי מפ"ם בהנהלה עמדו מן הרגע הראשון על העקרון, כי משלחת זו אינה משלחת מטעם המדינה, ואף לא מטעם משרד החוץ. כך ששום מסד ממלכתי אינו זכאי להכתוב לה מה טיב החומר שיחולק. הציעה מפ"ם: יחולק חומר שקול, לא על יהודים, כי אם על מדינת ישראל. והעיקר: שהחומר יחולק אך ורק במסגרת הפסטיבאל, בהלסינקי.

היתה עוד נקודה שהרגיזה את אנשי מפ"ם, ואפילו כמה מנציגי אחרות-העבודה הצטרפו אליהם. היה זה כאשר נודע, כי נוסף לחומר האינפורמטיבי הרגיל על ישראל, הציע משרד-החוץ לחלק גם תשמישי קודש יהודיים בכרית-המועצות: סידורים, טליתות ותפילין. „איך אפשר לדרוש מי חברי קיבוצים, שמיימיהם לא הניחו תפילין ולא התעטפו בטלית, שיחלקו דברים כאלה?“ מחת.

מאוחר יותר, ברוסיה עצמה, כאשר נודע לחברי המשלחת כי בתוך ארגוני „החומר“ נמצאים גם תשמישי קודש, התמרדו, הרדיעו כי לא יחלקו אותם. שבני-עקיבא יעשו זאת! רתחו אחדים מהם. החומר, שנארו לבסוף לחלוקה, כלל גלוי יות וסמלים, שהמשלחת שילמה עבורם; נאום התביעה של גדעון האונגר במשפט אייכמן (ברוסית); לוחות-שנה עבריים (ברוסית); חוברת רוסית-אנגלית על הנוער בישראל. עבור אלה שילם משרד ה-

נציגי שתי תנועות אלה לארגן את מסעם-הזקרה בעיה עקרונית אחת: איזה חומר הסברה יחלקו חברי המשלחת בעת מסעם? כל משלחת מחלקת חומר. אלא שלגבי המשלחת הישראלית תמיד התעוררה בעיה: תמיד נמצא מי שדבר על חומר על ישראל אל כתעמולה ציונית-פוליטית. הבעיה לבי שה ממדי משבר בין-ארצי לפני ארבע שנים, בפסטיבאל הנוער שנערך במוסקבה. אז חברו יחד שני גורמים נגד החומר הישראלי: הערבים והרוסים.

הערבים (שחילקו ללא הפרעה חומר אי-טיישראלית) התלוננו על כי המשלחת הישראלית מחלקת חומר תעמולה אנטי-ערבי; השלטונות הסובייטיים עצמם, שגדומו מן התסיסה שעוררה הופעת המשלחת הישראלית בין חצי מיליון יהודי מוסקבה, טענו כי חלוקת החומר הציוני-יהודי לאורחים סובייטיים הינה התערבות בענייניה הפנימיים של ברית-המועצות. מול אולטימאטום של הנהלת הפסטיבאל, נאלצו הישראליים לבנוז חלק מן החוברות אותן הביאו עמם לחלוקה.

על כן, כאשר ישבו חברי הנהלת המשלחת הציונית-חלוצית כדי לדון בסדרי ה-נסיעה לפסטיבאל הלסינקי, הקדישו מחשבה מיוחדת לחומר שיחולק בדרך. לכאורה, היו צריכים להתחשב בגורם אחד בלבד: הפיגום. שהרי הפסטיבאל נערך בכירת סיני לאנדר, והחומר היה צריך להתחשב רק ברגשות הממשלה הפיגית.

אלא שהדרך להלסינקי חזרה עברה דרך

המשגיחה הרוסיה, שליוחתה את המשלחת הישראלית, עוקבת אחרי מעשיהם של חברי המשלחת.

חזק, נספח בשגרירות ישראל במוסקבה, נעצר בעת שהתרחץ ליד אודיסה. הוא הוכה על-ידי הבולשת, נחקר על אף חסותו הדיפלומטית, ולבסוף גורש מברית-המועצות. הדבר שלא פורסם ברבים: הוא היה האחראי מטעם השגרירות למגע עם המשלחת לפסטיבאל.

שידורי קול ציון לגולה, ערב צאת המשלחת לדרכה, שעודדו את המוני היהודים

הדגל של מדינת ישראל מק-שט את הכניסה לקרון הישראליים. הוא משך המוני יהודים.

באחת התחנות ברוסיה, בדרכה של המשלחת להלסינקי, קי. בעוד שבחוק אפסר להבחין בחלק מסענל ההורה, המענל, בחלוקת חומר ליהודים שנקבצו טיבס.

חלוקת החומר עוסקים ישראלים אחרים, בתוך המענל, בחלוקת חומר ליהודים שנקבצו טיבס.

האחראי לחלוקת החומר, מוניה אבי רהמי (בלי זקן), המשיך ל-חלקו גם אחרי שהרוסים אסרו זאת. מדוע?